

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BUNGE LA TANZANIA

**MAELEKEZO YA MHESHIMIWA MUSSA AZZAN ZUNGU, SPIKA
WA BUNGE LA JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA KUHUSU
UNUNUZI NA MATUMIZI YA MAGARI KATIKA UTUMISHI WA UMMA**

OKTOBA, 2026

**MAELEKEZO YA MHESHIWA MUSSA AZZAN ZUNGU, SPIKA
WA BUNGE LA JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA KUHUSU
UNUNUZI NA MATUMIZI YA MAGARI KATIKA UTUMISHI WA UMMA**

1.0. UTANGULIZI

Waheshimiwa Wabunge, kabla ya kutoa maelekezo yangu naomba nirejee maelezo yaliyopo kwenye ukurasa wa 108 hadi 110 wa Taarifa ya Mapendekezo kuhusu Mapato na Matumizi ya Serikali maarufu kama ***“Chenge One Report”***. ***Nanukuu...***

- (a) Ununuzi wa magari makubwa na ya anasa usiozingatia gharama za uendeshaji wake na hali yetu ya kiuchumi, na gharama zingine zisizo za lazima Serikalini zingewezwa kupunguzwa kufikia robo au pungufu zaidi kama magari yenye injini ndogo yangetumika na matumizi yasiyo ya lazima kudhibitiwa ili gharama hizi zilingane na hali ya uchumi wa Taifa na kauli za Viongozi wa Serikali. Kuhusiana na hali kama hii, Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mhe. Mizengo K. Pinda, Mb, akiahirisha Mkutano wa Tisa wa Bunge, tarehe 9 Novemba, 2012 alisema:-

“...Mheshimiwa Spika, mtakumbuka kuwa kwa mara kadhaa ndani ya Bunge lako Tukufu nimekuwa nikieleza nia ya Serikali ya kubana matumizi yasiyo ya lazima wakati wa utekelezaji wa Bajeti ya Serikali.

...Nchi yetu ni masikini, hivyo, hatuna budi kutumia kiasi kidogo cha fedha zilizopo kuondokana na umasikini huo na kuwa nchi yenye angalau uchumi wa kati. Kwa mfano, nimekuwa nikizungumzia kupunguza ununuzi wa magari ya kifahari kama vile Toyota Landcruiser VX. Zipo Toyota Landruiser VX 8- High Specifications na Toyota Landruiser VX 8- Standard. Bei ya VX 8- High Specifications ni zaidi ya Shilingi milioni 300 kwa gari moja. Kiasi hicho pekee kinatosha kujenga Zahanati moja na nyumba mbili za Watumishi.

Aidha, kiasi hicho kinatosha kujenga nyumba sita za Watumishi wa Vituo vya Afya au kujenga madarasa 17 ya Shule za Msingi. Kiasi hicho hicho kinatosha kununua madawati 2,500 ya kukaliwa na wanafunzi watatu watatu, au kununua vifaa vya Maabara katika Shule za Sekondari, na kadhalika. Hivyo, mtaona kuwa tukiacha kununua gari moja la VX-8 tunaweza kusaidia jamii ya Watanzania kwa kiasi kikubwa zaidi...” Mwisho wa kunukuu.

- (b) ***Aidha, mtazamo huu wa Kamati unaungwa mkono na Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali katika Taarifa yake kwa Kamati inayoeleza kuwa “Serikali iondokane na matumizi ya magari ya anasa na iweke utaratibu wa kutumia magari yenye injini zenye capacity ndogo kama ilivyo kwa nchi za Rwanda, Ethiopia na Kenya”. Mwisho wa kunukuu...***

Waheshimiwa Wabunge, tarehe 14 Juni, 2022 aliyekuwa Waziri wa Fedha na Mipango Dkt. Mwigulu Lameck Nchemba Madelu (Mb) ambaye hivi sasa ni Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania wakati akiwasilisha Hotuba ya Mapendekezo ya Serikali kuhusu Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Serikali kwa Mwaka 2022/23 alisema masuala yafuatayo kuhusu kupunguza matumizi yasiyo ya lazima ikiwa ni pamoja na matumizi ya magari na mafuta, kwa mujibu wa Taarifa Rasmi za Bunge (*Hansard*):-
Nanukuu.....

“Mheshimiwa Spika, mkakati wa kubana matumizi; kwa upande wa Sera za Matumizi katika mwaka 2022/2023 sera zitakuwa za kubana na kuondoa matumizi yasiyo ya lazima. Katika kutimiza azma hiyo, Serikali inatarajia kudhibiti ununuzi na matumizi ya magari kwa kuzingatia Waraka wa Rais Na. 1 wa mwaka 1998 kuhusu hatua za kubana matumizi ya Serikali na Waraka Mkuu wa Utumishi wa Umma Na.2 wa mwaka 2021 kuhusu utaratibu wa kutumia magari, aina za

stahili za magari kwa viongozi katika utumishi wa umma ili kubana matumizi. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, baadhi ya maeneo yenye gharama kubwa sana kwa Serikali ni ununuzi wa magari, ununuzi wa mafuta ya uendeshaji, ununuzi wa vipuri na matengenezo. Tunapanga kuchukua hatua za muda mfupi na za muda mrefu. Lazima matumizi ya Serikali na matumizi ya watumishi wa umma yote yaakisi ugumu wa maisha wanayopitia wananchi wetu, kufuatia athari za majanga hususan UVIKO-19 ili fedha zinazopatikana ziweze kufanya mambo muhimu hapa nchini. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, hatua za muda mfupi zitakazochukuliwa ni pamoja na kupunguza safari za ndani na nje, kukata fedha za ununuzi usio wa lazima, kupunguza ukubwa wa uwakilishi kwenye mikutano ya ndani na nje, tutapimiana mafuta ya magari ya Serikali kila mwezi kufuatana na shughuli za lazima. Utaratibu huu unatumika hata kwa Wabunge na hawajawahi kuacha kufanya ziara, ndio utaratibu pia unaotumika kwa Benki Kuu na baadhi ya Taasisi za Umoja wa Mataifa. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, nimemwelekeza Mlipaji Mkuu wa Serikali afanye uchambuzi wa wastani wa mahitaji ya mafuta kufuatana na aina ya majukumu, ulazima wa majukumu pamoja na ngazi katika utumishi. (Makofi)

Kwa upande wa hatua za muda wa kati na wa muda mrefu, napendekeza Serikali kubadili kabisa utaratibu uliopo ili kuwakopesha magari watumishi wenye hadhi ya kuwa na gari la Serikali wawe na magari yao wenyewe wayalipie, wafanye matengenezo wao wenyewe, wanunue vipuri wao wenyewe na masuala ya mafuta yaangaliwe kwa utaratibu utakaoonekana unafaa. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, narudia, napendekeza Serikali kubadili kabisa utaratibu uliopo ili kuwakopesha magari watumishi wenye hadhi ya kuwa na gari la Serikali. Wakopeshwe na walipe, wakishalipia magari yale yanakuwa ya kwao, wafanye matengenezo wao wenyewe, wanunue vipuri wao wenyewe na masuala ya mafuta yaangaliwe kwa utaratibu utakaoonekana unafaa. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, kwa sasa Serikali ina magari zaidi ya 15,742, pikipiki zaidi ya 14,047 na mitambo 373 na inatumia zaidi ya shilingi bilioni 558 kwa mwaka kwa ajili ya ununuzi, ununuzi wa mafuta ya uendeshaji, ununuzi wa vipuri pamoja na matengenezo. Ukiondoa vyombo vya ulinzi na usalama pamoja na Mahakama, upande wa Serikali ubaki na viongozi wakuu wachache wa kila Wizara, Mashirika, Wakala, Mikoa, Wilaya pamoja na miradi ambayo inahitaji usimamizi na wasimamizi wanatakiwa kuwa katika maeneo ya mradi yaani kuwa kule (site) kwa muda mwingi, ambapo kwenye makundi haya hawatazidi watano kwa Taasisi na wengine wote wenye stahili za kuwa na magari wakopeshwe, watumie magari yao, watasimamia vizuri matumizi ya magari hayo, watasimamia vizuri matengenezo, watasimamia vizuri mafuta na watasimamia vizuri vipuri. Tutaondoa utaratibu uliozoeleka, dereva na gari anapitishwa chini, boshi anapanda ndege labda kutoka Mwanza au Mbeya anasema tukutane Dar es Salaam na kurudi hivyo hivyo. (Makofi). Mwisho wa kunukuu...

Waheshimiwa Wabunge, tarehe 23 Juni, 2026 Mhe. Balozi Khamis Mussa Omari, Mb., Waziri wa Fedha, wakati akihitimisha hoja ya Serikali kuhusu Mapendekezo kuhusu Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Serikali kwa Mwaka 2026/27 aliwasilisha masuala mbalimbali yenye nia ya kupunguza matumizi ya Serikali ikiwemo ununuzi wa magari, kwa mujibu wa Taarifa Rasmi za Bunge alieleza masuala yafuatayo:- **Nanukuu...**

“Mheshimiwa Spika, eneo la pili, ambalo limejitokeza sana katika michango hii, ilikuwa ni ushauri wa Waheshimiwa Wabunge na ushauri wa Kiti chako, kwenye haja na umuhimu wa haraka wa Serikali kupunguza matumizi yake, hasa matumizi yasiyo ya lazima. Limezungumzwa suala la ununuzi na matumizi ya magari ya gharama kubwa, lakini pamoja na matumizi yenyewe ya magari; limezungumzwa suala la safari za ndani, na nje ya nchi, na ushiriki wa mikutano ambayo mingine isiyo na tija.

Mheshimiwa Spika, imezungumzwa vilevile uwezekano wa kubana matumizi kwa kiasi cha shilingi trilioni 1.5 ili fedha hizo zielekezwe katika ulipaji wa madeni ya wakandarasi wa ndani. Hoja hii ilitolewa na Kamati yako ya Bajeti.” Mwisho wa kunukuu...

Waheshimiwa Wabunge, Aidha, tarehe 04 Septemba 2026
Mhe. Dkt. Mwigulu Lameck Nchemba Madelu (Mb), Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania wakati akiwasilisha Hoja ya Kuhairisha Bunge kwenye Mkutano wa nne Kikao cha Nane alieleza masuala mbalimbali kuhusu kubana matumizi ikiwa ni pamoja na kupunguza misafara. Kwa mujibu wa Taarifa Rasmi za Bunge alieleza masuala yafuatayo:- **Nanukuu:-**

“Mheshimiwa Spika, katika kutekeleza vipaumbele hivyo, Waziri wa Fedha alitoa rai kubana matumizi na kuelekeza fedha kwenye vipaumbele. Kwa kuzingatia hilo, ninaelekeza hatua zichukuliwe katika maeneo yenye fursa za kupunguza matumizi bila kuathiri ufanisi wa shughuli za Serikali. Maeneo haya ni pamoja na matumizi ya uendeshaji wa magari ya Serikali, matumizi ya shajara, gharama za safari za ndani na nje, gharama za michakato ya bajeti kwa kupunguza idadi ya watumishi wanaoshiriki, gharama za mikutano, warsha, makongamano pamoja na safari nyinginezo.

Mheshimiwa Spika, bado tuna fursa ya kupunguza haya. Ninayo mifano. Nitatoa mfano mmoja. Ningali Mbunge, ninakumbuka nimewahi kuwa Mjumbe wa Kamati ya LAAC. Ikifika Bajeti ya Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa, Wakurugenzi wote na CMT zote, Kamati za Fedha wote wanakuja nchi nzima. CMT ile ina watu kama 14 hivi, ukiweka na Wakurugenzi, ukiweka na Mkoa, maana yake ni kama mkoa mmoja wanakuja watu 100 mpaka 180. Kwa nchi nzima ni kama watu 5,500 mpaka 6,000.

Mheshimiwa Spika, wanaoingia pale kwenye chumba kile cha Kamati kuonana na Kamati ya Bunge, wanaoongea, wakiongea wengi ni watatu mpaka wanne. Wengine wote wanasubiria nje. Haya ni mambo ya mazoea ambayo tunaweza tukayaepuka, na fedha hizo tukazipeleka kwenye ujenzi wa madarasa ambayo yatahitajika sana tunapoanza utekelezaji mpya kwa mageuzi ya elimu. Hivyo ni vitu ambavyo tunaweza tukavipunguza. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, nimeshuhudia hata kwenye ziara, ni vitu vya mazoea, vimezoeleka. Unaenda kwenye Mkoa A ambapo utaenda Wwilaya zote, lakini kwenye Wilaya zote Watendaji wa Mkoa mzima, hata Wilaya ambapo hutaenda, wote wako kila Wilaya. Matokeo yake mnaenda kukagua darasa lililojengwa kwa Whilingi milioni 24, lakini mnaenda na magari 150. Ndiyo hapo sasa gari la Mbunge linakuwa la 151. (Makofi/Kicheko)

Mheshimiwa Spika, Mheshimiwa Waziri wa TAMISEMI, awaelekeze Wakuu wa Mikoa pamoja na idara mbalimbali, haya ni mambo tunaweza kuyaepuka. Wanaenda kwenye bajeti, wazimalize kule kule mikoani. Afisa Masuhuli ambaye ni Katibu Tawala na Mkuu wa Mkoa na Afisa Bajeti waende kukutana na Kamati. Mbona tukienda kukutana na IMF, World Bank

unakuta wao wako wawili tu, ninyi mko 50. Wao wako wawili tu, tena kukutana na Balozi, unakutana na Balozi na Msaidizi wake. Ninyi mko 33, mnakaa upande wenu, mnazunguka mpaka na upande wao. Haya ni mambo ya mazoea tu.

Mheshimiwa Spika, kila Katibu Tawala wa Mkoa aisome bajeti ya mkoa wake, Mkuu wa Mkoa atafungua, atakaribishwa, atakaribisha wataalamu waliotoka mkoani kwake. Katibu Tawala na Afisa Bajeti wazisome bajeti wazielewe. Huu utaratibu wa kuleta watendaji wote nchi nzima, wote! Halmashauri ziko 184, wakija na magari matatu matatu ni magari zaidi ya 500, yanatumia mafuta.

Mheshimiwa Spika, mkutano mmoja wa kuangalia bajeti, wanaoongea watu watatu tu zinatumika zaidi ya shilingi bilioni 20. Tunahitaji Shilingi bilioni 20 tu kujenga madarasa yote haya tunayohitaji ili tuweze kukamilisha mageuzi katika elimu. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, kwenye ziara hivyo hivyo, Mkuu wa Mkoa anatosha na wilaya husika kupokea. Wilaya zote zinaenda kumpokea! Wote! taasisi zote, wilaya zote, ofisi zinafungwa kwanza. Yakipita magari, ni kama wale nyumbu wanahama kutoka Tanzania wanaelekea Kenya. Nini? Ziara.

Mheshimiwa Spika, haya ni ya mazoea tu, tunaweza tukayabadilisha. Hasa hasa, siyo kwamba sipendi watu wasafiri, tuna jambo kubwa Ndugu Watanzania. Kuanzia 2028 tunatarajia watoto wanaokwenda kuanza Form One wawe mara tatu ya wale wanaokwenda kuanza Form One kila mwaka. Walikuwa wakianza 900,000, sasa wanaenda kuanza zaidi ya milioni tatu. Mwisho wa kunukuu...

Waheshimiwa Wabunge, Ibara 63(2) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977 inatamka kwamba Bunge litakuwa ndicho chombo kikuu cha Jamhuri ya Muungano ambacho kitakuwa na madaraka, kwa niaba ya Wananchi, kuisimamia na kuishauri Serikali ya Jamhuri ya Muungano na vyombo vyake vyote katika utekelezaji wa majukumu yake kwa mujibu wa Katiba hii. Aidha, Ibara ya 63(3), (a), (b) na (c) inaweka masharti ya namna ambavyo Bunge linaweza kutekeleza madaraka yake.

Waheshimiwa Wabunge, kwa muktadha huo, kwa kuwa imepita takribani miaka kumi na mitatu (13) tangu kutolewa kwa *“Ripoti ya Chenga 1”*, na kwa kuwa maelekezo ya Mhe. Waziri Mkuu ya Septemba, 2026 hayajafanyiwa kazi na baadhi ya Taasisi, Mamlaka na Wizara, natoa maelekezo yafuatayo kwa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Bajeti kufanya kikao cha pamoja na Wizara ya Fedha, Ofisi ya Waziri Mkuu - Sera, Bunge, Uratibu na Watu wenye Ulemavu, Wizara ya Ujenzi pamoja na Mhakiki Mkuu wa Mali za Serikali ili kuchambua na kutoa ushauri kwenye masuala yafuatayo katika kipindi cha kuanzia mwaka 2013/14 hadi mwaka 2025/26:-

- (i) Kufanya uchambuzi wa gharama za ununuzi, matumizi ya mafuta na ukarabati wa magari ya Serikali kwa kipindi cha miaka kumi na tatu (13) kuanzia 2013/14 hadi 2025/26;
- (ii) Kuangalia namna ambavyo Serikali inaweza kupunguza matumizi ya mafuta kwa kuangalia ukubwa wa injini, aina ya gari pamoja na matumizi ya nishati nyingine jadidifu kama vile umeme na gesi asilia; Hii ni pamoja na kuweka mikakati ya kuepuka ununuzi wa magari yenye injini kubwa, kuachana na yaliyopo, na kujikita kwenye ununuzi wa magari yanayotumia mfumo wa gesi na mafuta/umeme na mafuta (*hybrid*).

- (iii) Kupitia miongozo yote ya Utumishi wa Umma kuhusu ununuzi wa magari ya Serikali pamoja na mfumo wa uuzaji kwa magari chakavu. Mfano; Waraka Mkuu wa Utumishi wa Umma Na. 2 wa Mwaka 2021 kuhusu Utaratibu wa Matumizi, Aina na Stahili za Magari kwa Viongozi katika Utumishi wa Umma. Hata hivyo, imebainika kwamba waraka huu unapuuzwa na baadhi ya Mashirika, Taasisi na Wizara mbalimbali za Serikali; na
- (iv) Kupokea na kujadili Maoni ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kuhusu Matumizi ya Magari na Mafuta na jinsi ya kudhibiti matumizi hayo.

Aidha, kwa kuwa imebainika kuwa Waraka Mkuu wa Utumishi wa Umma Na.2 wa Mwaka 2021 kuhusu Utaratibu wa Matumizi, Aina na Stahili za Magari kwa Viongozi katika Utumishi wa Umma unapuuzwa na baadhi ya Mashirika, Taasisi na Wizara mbalimbali, **naiagiza Ofisi ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Serikali (CAG) ambaye ni jicho la Bunge afanye ukaguzi maalumu ili kubaini Maafisa Masuuli waliokiuka waraka huo ili wachukuliwe hatua stahiki.**

Waheshimiwa Wabunge, uchambuzi utakaofanywa na Kamati usihusishe Taasisi nyeti kwa kuzingatia majukumu yake. Lengo la hatua zote hizo ni kuhakikisha tunapunguza matumizi ya Serikali yasiyo ya lazima na kuelekeza fedha nyingi zaidi kwenye miradi ya maendeleo. Maagizo yangu haya yanazingatia dhamira ya **Dkt. Samia Suluhu Hassan**, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya kupunguza misafara na matumizi ya magari ya anasa.

Waheshimiwa Wabunge, vilevile, maelekezo yangu yanalenga kuisimamia Serikali ili kutekeleza kwa vitendo mapendekezo yake ya kubana na kupunguza matumizi yasiyo ya lazima yaliyowasilishwa Bungeni na Waziri wa Fedha na kuridhiwa na Bunge kupitia Hotuba ya Bajeti ya Mwaka 2026/27. Sambamba na kusimamia utekelezaji wa agizo la Mheshimiwa Waziri Mkuu la kupunguza ushiriki wa Watumishi kwenye Vikao vya Bunge na Kamati.

Waheshimiwa Wabunge, naielekeza pia Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Ufuatiliaji na Tathmini (M&E) ifuatitilie kwa karibu utekelezaji wa Hati za Makubaliano (MoU) zote hususan za miradi mikubwa ya nishati (gesi na mafuta) ili kufikia tija inayokusudiwa.

Waheshimiwa Wabunge, ni dhahiri kuwa ili kufikia utekelezaji wenye ufanisi wa DIRA 2050, lazima tuzingatie matumizi sahihi ya fedha za umma. Wananchi wana haki ya kujua na kuona namna kodi wanazolipa zinaleta maendeleo kwa wote. **Wabunge wenzangu, utawala bora ni pamoja na nidhamu ya matumizi sahihi ya fedha za umma ili kuboresha maisha ya wananchi wote, sio ya wachache.**
